

מס' 1 - סוריה והשפעות גאו-פוליטיות בארצות

סוריה שוכנת לאורך גבולה הצפון-מזרחי של מדינת ישראל ובירתה **דמשק**. בשטחה של סוריה התקיימה אחת התרבויות הקדומות בעולם (שנת 2500 לפנה"ס בערך) ודמשק היא אחת הערים העתיקות במרחב. בתקופת האימפריות המוסלמיות היתה דמשק בירתם של החליפים הראשונים מבית אומאיה וסוריה נקראה الشّام (א-שאם = במשמעות של הארץ שמצפון לחיג'אז, מקומה של העיר מכה). במאה ה-19 התפתח הרעיון הפוליטי של "**סוריה הגדולה**", הכוללת גם את פלסטינה, לבנון וחלקים מעיראק. לאחר התפרקות האימפריה העות'מאנית וחלוקת האזור בין בריטניה לצרפת על פי הסכמי סייקס-פיקו, היתה סוריה תחת שלטון מנדט צרפתי עד שקיבלה את עצמאותה בשנת 1946 בשטחה המוכר לנו היום. במדינה כ-23 מליון אזרחים, רובם מוסלמים סונים ומיעוטם נוצרים, דרוזים, כורדים ועוד.

היסטורית, תמיד הייתה סוריה אויבת לישראל, והיא השתתפה במלחמת העצמאות, מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים. בין 1949 ל-1967 היו תקריות גבול רבות בין סוריה לישראל, ובעיקר סביב השליטה בשטחים המפורזים ובמקורות הירדן: סוריה ניסתה לסכל את השימוש של ישראל במי הירדן וניצלה את יתרונה הטופוגרפי של הרמה הסורית (=רמת הגולן) על יישובינו בעמק החולה. במלחמת ששת הימים השתלטה ישראל על רמת הגולן, ובשנת 1981 החילה עליה את החוק הישראלי.

חתירה להנהגה אזורית

משנת 1963 שולטת בסוריה מפלגת ה**בעת'** – מפלגה שיסודה בתנועה חילונית, לאומנית, סוציאליסטית וערבית שקמה כבר בשנות ה-40 של המאה הקודמת במטרה להיאבק בשלטון הקולוניאליסטי המערבי. חזון הבעת' היה הפאן-ערביות – איחוד המרחב הערבי על בסיס לאומיות ערבית שכוללת בתוכה את המסורת, התרבות, השפה והמנהגים תוך התעלמות ממדינות הלאום השונות. סוריה התחרתה במצריים על הובלת של הלאומיות הערבית במזרח התיכון ושלוחות הבעת' פעלו גם בעיראק, לבנון, ועוד. משכשל רעיון זה (בעקבות הנסיון הבלתי מוצלח בשנים 1958-1961 של קע"מ – קהיליה ערבית מאוחדת של מצריים וסוריה) העבירו הסורים העדפתם לתמיכה במאבק הפלסטיני. בשנות ה-70 של המאה הקודמת הגבירו הסורים מעורבותם ב**לבנון**, אותה הם ראו (ועדיין רואים) כחלק מ"סוריה הגדולה". לצד השקט בחזית רמת הגולן מ-1974 הפכה לבנון, למעשה, לזירת העימות בין ישראל לסוריה. במלחמת לבנון הראשונה (1982) התחולל עימות הן על הקרקע והן באוויר, ובו הצליחה ישראל להרוס את מערכות ההגנה האנטי-אווירית של הסורים שם. גם היום סוריה מתערבת בפוליטיקה הפנים לבנונית.

שלטון העלאוים בסוריה

בשנת 1970 תפס את השלטון **חפאז אל-אסד**, בן המיעוט העלאווי. **הזרם העלאווי** הוא זרם שסטה מהענף המרכזי של השיעה (יש הרואים בו חלק נפרד מהאסלאם). כ-11% מהסורים הם עלאוים. אסאד הנהיג בסוריה משטר רודני ואלים כדי להבטיח שלטון העדה הקטנה שלו (הוא כונה "הקצב מחמה" – בעקבות הדיכוי האלים של התקוממות שם) ונהנה החל מתקופת ה"מלחמה הקרה" ועד ימינו מתמיכתה של **ברית המועצות**, הרואה בסוריה נקודה אסטרטגית לחופי הים התיכון. בשלהי כהונתו ניסה להתקרב אל המערב (ובמסגרת מדיניות זאת התנהלו שיחות עם ישראל על הסדר שלום בין המדינות). בערוב ימיו הוא נקט בפעולות שתוצאתן הייתה פתיחות מסוימת של סוריה ברמה הבינלאומית. עם כניסת בנו **בשאר אל-אסאד** לתפקיד (שנת 2000) הוא ניתק מערכת היחסים הדי אינטימית שכונן חפאז עם אירופה ובעיקר עם צרפת, חיסל הקשרים עם מצרים וערב הסעודית ובעיקר את הקשר החשוב עם ארה"ב. בשאר אל-אסאד גם ניסה להקים מיזם של **נשק גרעיני**, אשר הושמד ע"י ישראל בשנת 2007.

מס' 1 - סוריה והשפעות גאו-פוליטיות במרחב

מלחמת האזרחים

בתקופת ה"אביב הערבי" פרצה בסוריה בשנת 2011 מלחמת אזרחים, והאופוזיציה תבעה ביטול חוקי החירום וזכויות היתר של העלאווים ואת התפטרות הנשיא. המשטר הסורי מפנה משאבים רבים לחיסול המרי האזרחי וההתקוממויות השונות. החלל שנפער עקב חולשת המשטר הסורי התמלא בשחקנים רבים שבמידה רבו שרטטו וקבעו גבולות חדשים. ארגונים סוניים סלפים-ג'יהאדיסטיים ובראשם דעא"ש וג'בהת אל נוסרה חלשו על שטחים נרחבים בצפון סוריה, צפון עיראק ומזרח סוריה ובחלקים מעטים בדרום המדינה. שחקנים לא-מדינתיים נוספים שנכנסו לתמונה הם 'אחראר אל-שאם' (משחררי אל-שאם) וכוחות אופוזיציה סוריים פרגמטיים כמו 'הצבא הסורי החופשי'. למעשה, גם כיום אסאד איננו שולט אפקטיבית בכל שטחה של סוריה, ואחיזתו בשלטון נזקפת לזכות התמיכה הרוסית מזה והאיראנית מזה במשטרו.

מלחמת האזרחים גרמה לנזקים חמורים **לכלכלה הסורית** ולירידה דרמטית בתוצר לנפש. התיירות – מקור הכנסה חשוב – נפגעה, המטבע המקומי התרסק, יוקר המחיה עלה ורבים ממעמד הביניים נמלטו מן המדינה.

מלחמת האזרחים היא ברובד הפשוט **מאבק בין-דתי ובין-עדתי** בין קבוצות שונות שרוצות לעצמן כוח וייצוג. ברובד הרחב יותר סוריה היא כלי במשחק של **איראן** כדי לחזק את כוחה הפוליטי האזורי, שוב, כחלק ממלחמה אזורית כוללת. התבוננות במפה המזרח-תיכונית ואירועים בתקופה האחרונה נותנים לנו פרספקטיבה להבנה של יחסי הכוחות במרחב – האיראנים, כחלק מהמאבק בישראל, עושים שימוש במדינות חלשות ומפורקות כדוגמת לבנון, סוריה ועיראק כדי לבסס את כוחם וכדי לקבל דריסת רגל משמעותית.

כיום, מחולקת סוריה בפועל לאזורי השפעה של כוחות חיצוניים – טורקיים, רוסיים, איראניים ואמריקנים. הטורקים גובלים עם סוריה מצפון ומעורבותם בסוריה נוגעת למורדים כורדים שמאיימים על הגבול הטורקי, הרוסים רואים במדינת סוריה המפורקת כעוד כר נוח לבסס עצמם צבאית, כלכלית וגאו-פוליטית והם הציבו בה סוללות טק"א המאיימות על חופש הפעולה הישראלי בזירה. בשנים האחרונות אנו רואים התקרבות משמעותית בין רוסיה לאיראן ע"י הסכמים שונים, עסקאות נשק והעברה של גז ונפט. את התקרבות זו אנו רואים היטב במעורבות הרוסית בסוריה עוד מתחילת מלחמת האזרחים וביתר שאת בשנים האחרונות.

ישראל וסוריה

התפיסה הישראלית בכל הנוגע לשינויים שסוריה עוברת הייתה של מעורבות בצורה המינימלית ביותר, מוטב סמויה, בכפוף למה שהוגדר במערכת הביטחון כ'קווים אדומים'. למעשה פועלת ישראל בסוריה – היא סיכלה וממשיכה לסכל (גם על פי הודאתה) העברת נשק אסטרטגי לחיזבאללה, הקמתם של בסיסי אימון של איראן וחיזבאללה ברמת הגולן ועוד.

ההתעצמות וההתבססות האיראנית בסוריה מחייבת את מדינת ישראל להיות עם יד על הדופק ולהגיב לאירועים משתנים שמעצבים את המפה האזורית ועלולים לסכן את ביטחונה וקיומה במרחב עוין. חתימת **הסכמי אברהם** עם איחוד האמירויות ובחריין בתיווכה של ארה"ב, והיוזמה האמריקאית להסכם אמריקאי-סעודי-ישראלי הם סימנים מעודדים מבחינת ישראל, אלא שמלחמת **"חרבות ברזל"** טרפה את הקלפים – אמנם גבול רמת הגולן שקט, אך לא ברור מה יקרה אם העימות עם חיזבאללה בלבנון יחריף ומה תהיה הקרנתו על הזירה הסורית.